

RAPORT DE PREVENIRE A CRIZELOR

ROMÂNIA

Numărul 5 / 2002

PROGRAMUL NAȚIUNILOR UNITE PENTRU DEZVOLTARE

SOCIETATEA ACADEMICĂ DIN ROMÂNIA

București, Iulie 2002

RAPORT DE AVERTISMENT PRIVIND POTENȚIALUL DE CRIZĂ
PNUD – SOCIETATEA ACADEMICĂ DIN ROMÂNIA (SAR)

SUMAR

REZUMAT EWR 5/2002

POLITIC

AVERTISMENT: A VENIT MOMENTUL REMANIERII

**AVERTISMENT: PRM URCĂ ÎN RURAL ȘI E PERCEPUT
CA PRINCIPALA ALTERNATIVĂ POLITICĂ**

EVOLUȚIA PRINCIPALILOR INDICATORI

	Trimestrul I-2001	Trimestrul II-2001	Trimestrul III-2001	Trimestrul IV-2001	Ian- 2002	Feb- 2002	Mar- 2002	Apr- 2002	Mai - 2002	Tendință
Creșterea PIB (analizată trimestrial), %	4,8	5,1	5,1	5,4			3,1			↘
Devalorizarea leului, medie lunară, %	2,1	1,9	1,5	1,2	1,9	1,3	0,9	1,7	0,2	↘
Inflația, medie lunară, %	2,7	2	1,8	2,4	2,3	1,2	0,4	2	1,9	↘
Rata dobânzii (BUBOR, o săptămână) %	3,4	3,2	2,6	2,6	2,7	2,5	2,5	2,4	2,4	–
Producția industrială, % evoluție	6,8	-0,3	-0,6	-3,0	4,6	3,8	5,6	1,7		–
Deficitul comercial, medie lunară FOB/CIF (milioane USD)	274	408	205	504	257	239	263	339,8		↗
Rata șomajului, %	10,7	9,3	8,1	8,1	12,4	13,2	13	11,1		↘
Salariul mediu net, USD	99,2	96,3	92,9	96,4	114,1	106,3	111	118,5		↗
Pensionari/angajați	0,97	0,97	0,98	1			1,01			↗
Încrederea în guvern, % (Actualul guvern este capabil să îmbunătățească situația)	57	46	48**	42	45		38			↘
Pesimism, % (Țara se îndreaptă într-o direcție greșită)	54	52	44**	48	51		57			↗
Bunăstarea subiectivă, % (Trăiesc mai bine decât anul trecut)	18	19	19**	22	11		12			–

* *previziune;*

** *exclusiv pentru populația urbană*

PE SCURT

Justiția românească pare a fi intrat în epoca scandalurilor, se află în criză, iar încrederea publicului în această a treia putere a atins un nivel critic. Cine este de vină? Justiția în sine sau o îndelungată tradiție a intervenționismului politic în treburile sale. Așa cum argumentează **secțiunea Legal** a actualului raport, modul în care se desfășoară reforma justiției este la fel de important ca și scopurile acestei reforme. Atâta vreme cât nu se va renunța la intervențiile politice, justiția nu are nici o șansă să devină o putere adevărată în stat și să își îndeplinească eficient sarcinile trasate de societate. SAR argumentează această idee printr-o analiză a sistemului juridic, care reunește concluziile mai multor rapoarte internaționale și ale unei dezbateri cu factori interesați, organizată în cursul lunii iunie. Raportul apreciază că schimbarea Constituției este un bun prilej pentru a ridica justiția la rangul pe care îl merită.

Sub o stabilitate de suprafață, anumite evoluții mai puțin vizibile oferă serioase semne de îngrijorare, avertizează **secțiunea Politic** în urma analizelor asupra barometrului de opinie SAR – CURS din luna iulie. Partidul România Mare și-a consolidat poziția secundă în timp ce opoziția democratică este în continuare dezorganizată iar încrederea în guvern a intrat pe o pantă care descrește încet dar sigur. Corneliu Vadim Tudor a început să atragă electoratul rural al lui Ion Iliescu, cel mai important semnal de alarmă tras de acest număr al raportului. Pentru a opri trendul negativ, este nevoie de o remaniere guvernamentală, publicul are nevoie de figuri noi care să înlocuiască miniștrii compromiși sau ineficienți.

Secțiunea Economic ia în discuție posibilele efecte ale recentelor scumpiri ale energiei, nevoia unei mai bune coordonări între Banca Națională și guvern și revine asupra pericolelor ce decurg din recent anunțata creștere a salariului minim. A doua parte a acestei secțiuni se referă la gradul de stabilitate al economiei românești și vulnerabilitatea la șocuri externe.

O echipă a SAR a mers la Brașov pentru a evalua riscul unor conflicte sociale în acest oraș transilvan cu o îndelungată tradiție a protestelor de stradă, care are de făcut față acum unor schimbări industriale de amploare. Concluziile acestei cercetări sunt prezentate în **secțiunea Social**.

AVERTISMENT

A venit momentul remanierii

Vacanța parlamentară a pus capăt unui sezon în care nemulțumirea populară a crescut. Scandalul de corupție din Ministerul Muncii și Solidarității Sociale, evidenta incapacitate a justiției de a rezolva cazurile de mare corupție financiară în timp ce se încearcă reabilitarea unor bănci sau bancheri unanim cunoscuți ca și corupți au contribuit la creșterea neîncrederii în capacitatea guvernului de a rezolva problema corupției. Cei mai mulți dintre români rămân sceptici cu privire la șansele de integrare în NATO, iar cei care cred că țara se îndreaptă într-o direcție greșită și sunt pesimiști cu privire la viitor sunt tot mai mulți. Datele statistice arată o corelație clară între cei care cred că direcția este greșită și cei care nu au încredere în Guvern.

Fig. 1. Optimismul opiniei publice

Indicatori	%
Țara se îndreaptă într-o direcție greșită	62
Trăiesc mai rău decât anul trecut	45
Guvernul e capabil să rezolve problemele țării	32
Aproape toți oamenii politici sunt corupți	76

Sursa: Barometrul de opinie SAR – CURS, iulie 2002

Modelul statistic publicat în numărul 3 / 2002 al acestui raport a fost confirmat și de datele din iulie. Principalele cauze ale scăderii încrederii în Guvern sunt:

- (1) Sentimentul că lupta împotriva corupției nu este convingătoare
- (2) Percepția unui trai mai prost decât anul trecut.

Cei mai dezamăgiți sunt cei cu un grad mai înalt de educație. Panta descendentă pe care a intrat Guvernul în noiembrie anul trecut s-a menținut, cu aproximativ 2,5% pe lună. Numărul scepticilor îl depășește acum cu mult pe cel al optimiștilor.

Nemulțumirea față de performanțele Guvernului afectează în același timp încrederea în toate instituțiile. Parlamentul și partidele politice rămân pe ultimele locuri în această privință, cei mai mulți dintre cei chestionați nu cred că acestea lucrează pentru interesul public. Singurele instituții guvernamentale care păstrează o marjă onorabilă de încredere sunt cele de la nivel local. O noutate este declinul relativ al încrederii în Președinție, care era în trecut una dintre cele mai populare instituții. Acest declin arată că respondenții o asociază cu guvernul și parlamentul. Analiza a arătat că cele trei variabile, încrederea în Parlament, Președinție și guvern sunt corelate¹.

Acest model este apropiat de cel prin care explicăm percepțiile legate de performanța

guvernamentală, în numărul 3/2002. Există oameni care cred că guvernul nu e incompetent, dar în același timp că nu acționează în interesul public. În același timp, crește percepția unui conflict între angajați și patroni; se manifestă un resentiment social împotriva

noilor îmbogățiți. În general se poate spune că oamenii sunt nemulțumiți de tranziția românească, care a dus la o societate de tip sud-american, cu disparități sociale în creștere, cu elite „de pradă” și cu o imagine dezastruoasă a celor care conduc, mai ales parlamentari și partide politice, văzuți ca incompetenți, corupți și egoiști.

Fig. 2. Topul neîncrederii în instituții

După părerea dumneavoastră, aceste instituții servesc interesul public?	Da %	Nu %
Partidele politice	8	80
Parlament	17	77
Guvern	23	72
Președinție	36	54
Primăria	52	44

Sursa: Barometrul de opinie SAR – CURS, iulie 2002

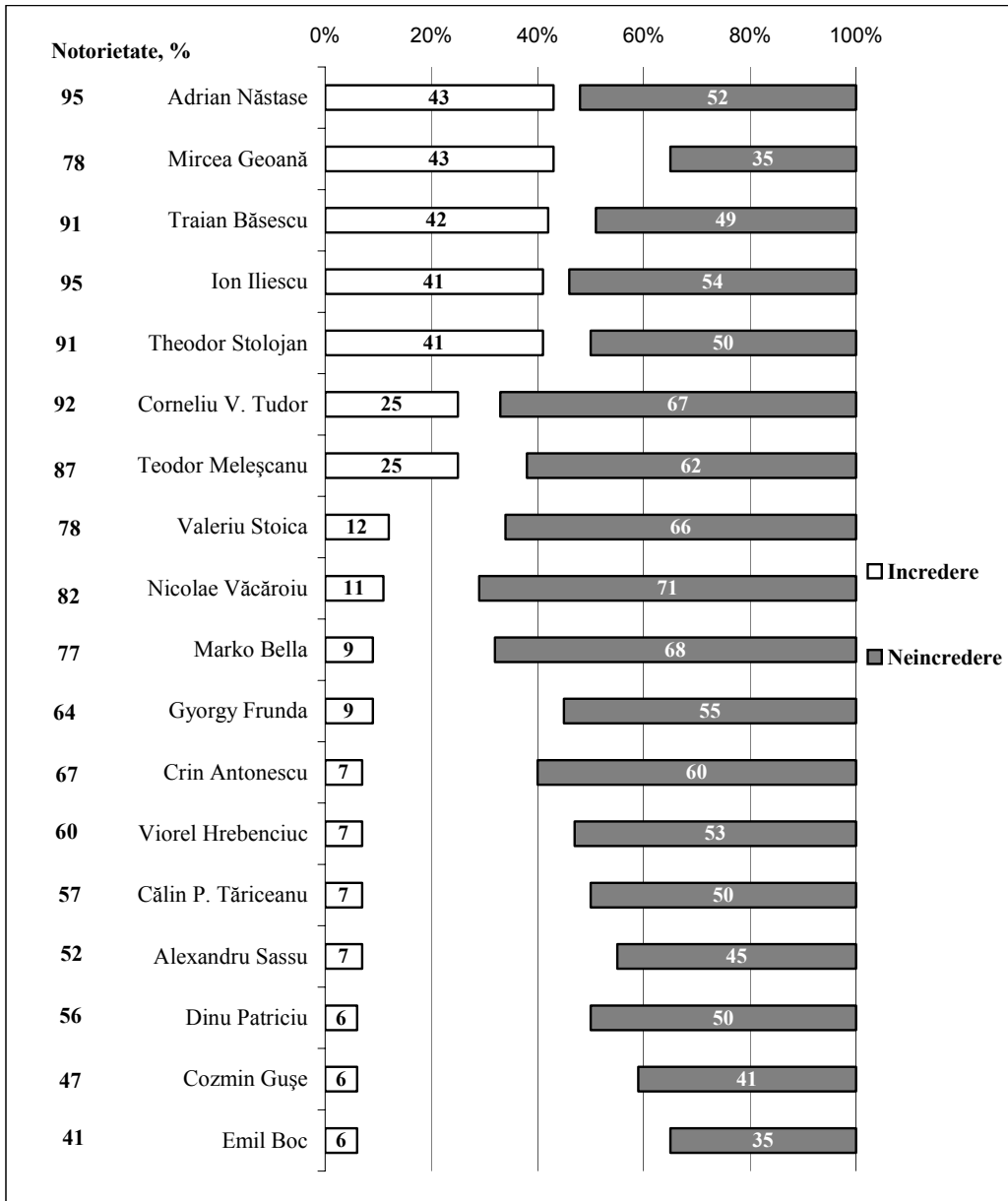
Fig. 3. Model explicativ al încrederii în guvernare

Predictori	Coefficienți nestandardizați de regresie (Eroare standard)
Bunăstare subiectivă (viața față de acum un an)	-0.260 (0.035) ***
Actualul guvern este hotărât să lupte împotriva corupției	-0.162 (0.025) ***
Venit	-0.000 (0.000)
Mărimea localității	-0.018 (0.017)
Vârstă	0.076 (0.041)
Educație	0.041 (0.014) **
Țara se îndreaptă într-o direcție greșită	-0.093 (0.015) ***
Conflict între muncitori-patroni	0.160 (0.058) **
Varianță explicată (Adj. R square)	14.7%

Variabila dependentă: Factor compus din variabilele încredere în guvern, parlament și președinte. Nivel de semnificație: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$ (cea mai puternică corelație). Sursa: Barometrul de opinie SAR – CURS, iulie 2002

¹ Componenta principală de analiză, KMO=0.72%.

Fig. 4. Încrederea publică în politicienii români

Dacă instituțiile se descurcă greu cu încrederea, oare politicienii ca indivizi se descurcă mai bine? Greu de crezut. Doar Mircea Geoană se poate lăuda cu o balanță pozitivă între încredere și neîncredere, dar așa s-a întâmplat și în trecut cu miniștrii de externe, care nu sunt afectați de problemele interne. Cum invitația de aderare la NATO pare tot mai certă, e posibil ca în viitor actualul ministru de Externe să urce suplimentar în nivelul încrederii publice. Nu este deloc sigură că această eventuală aderare îl va ajuta și pe premierul Adrian Năstase, a cărei carieră depinde mult mai mult acum de creșterile de prețuri la energie și carburanți. Cu atât mai puțin îl va ajuta pe ministrul Apărării, Ioan Mircea Pașcu, care și-a făcut un dușman serios din presa românească.

Într-un mediu în care neîncrederea e dominantă, se poate spune că premierul se descurcă totuși destul de bine. De asemenea, este văzut ca indiscutabil succesori al lui Ion Iliescu, având 32% din preferințele pentru alegerile prezidențiale. Adrian Năstase are deja o impresionantă prezență mediatică, așa că din acest punct de vedere nu mai poate acționa pentru a-și crește popularitatea. Scorul relativ scăzut de 32% la prezidențiale al lui Adrian Năstase este explicat prin cei 46% (practic jumătate) votanți PSD care încă nu s-au decis privitor la candidatul la președinție. Atragerea acestora nu va fi ușoară.

Noua generație de politicieni nu a reușit să câștige opinia publică de partea lor. Cozmin Gușă și Emil Boc au obținut un grad de notorietate semnificativ, dar publicul nu are încredere în ei. Diferența încredere/neîncredere le este clar defavorabilă și nu vor putea schimba această balanță în viitorul apropiat. Dar politicieni mai vechi și mai cunoscuți au avut rezultate mult mai proaste, cu un grad de notorietate foarte mare și o rată de neîncredere foarte ridicată. Această listă cuprinde nume variate, ca Vadim Tudor, Nicolae Văcăroiu, Valeriu Stoica și Dinu Patriciu.

Ce poate face șeful executivului în acest context, cu o imagine personală relativ bună, dar aflat în fruntea unui guvern care pierde lunar și regulat din popularitate? Există o opțiune evidentă: o remaniere guvernamentală. Performanțele membrilor guvernului au fost inegale, iar cei mai nepopulari miniștri ar trebui schimbați pentru a-l proteja pe primul ministru de efectele nepopularității lor. Sunt câteva persoane a căror schimbare ar satisface presa și publicul, dar există și ministere care nu au făcut nimic până acum și ar trebui reevaluate, chiar dacă titularii au fost feriți de scandaluri publice. Multiplicarea structurilor de decizie care a dorit scăderea influenței miniștrilor conservatori nu a avut rezultatele dorite, iar prețul plătit în ochii opiniei publice a fost prea mare. Deci, a sosit timpul pentru a se renunța la cei nepopulari și la cei ineficienți.

AVERTISMENT

PRM urcă în rural și e perceput ca principala alternativă politică

Guvernul a avut un sezon prost, dar opoziția s-a descurcat chiar mai prost. Fostul partener majoritar al coaliției, PNȚCD, abia se mai vede, cu 2% din voturi. Scandaluri interne au afectat atât Partidul Democrat cât și pe cel Național Liberal, ducând la plecarea președintelui Valeriu Stoica, principalul artizan al intrării liberalilor în Parlament la alegerile din 2000, și înlocuirea sa cu Theodor Stolojan, reprezentant al mediului de afaceri, fost apropiat al lui Ion Iliescu și cel mai popular prim-ministru al României de după revoluție.

Fig. 5. Preferințele pentru partidele politice după alegerile din 2000

	Alegeri generale ¹ noiembrie 2000	Martie 2001	Iunie 2001	Octombr ie 2001	Ianuarie 2002	Martie 2002	Iulie 2002
PSD	36,9	56	50	60	47	47	46
PRM	20,2	15	17	14	16	16	19
PNL	7,2	11	9	8	11	11	9
PD	7,3	6	9	8	11	12	11
UDMR	6,9	6	7	6	7	7	7
PNȚCD	5,3	3	3	2	3	2	2
PUR	**	**	1	**	2	2	3
UFD	***	-	1	1	1	1	2
ApR	4,2	-	2	-	*	*	*
Alt partid	12,1	3	1	1	2	2	3

*inclus în PNL **inclus în PSD ***inclus în PNȚCD (CDR 2000 la alegeri)

1 – sursa BEC, medie între procentele obținute la Senat și Camera Deputaților. Sursa: CURS

Dacă Theodor Stolojan câștigă în lupta pentru președinția PNL, această victorie ar însemna acapararea totală a prim-planului scenei politice de către foste figuri din Frontul Salvării Naționale, acum împărțite între opoziție și putere. Recrutarea lui Stolojan a fost o manevră a lui Valeriu Stoica care a practicat pe scară largă ceea ce italienii numesc “transformismo”. De exemplu, a recrutat candidați în urma unor sondaje de opinie, pentru a vedea care sunt persoanele cele mai populare în respectiva regiune, liberali sau nu. Mai mult, nu a contat dacă aceștia fuseseră membri în unul sau mai multe partide politice. De exemplu, în Sinaia alegerile din 1996 au fost câștigate de un fost manager comunist care a candidat ca independent, apoi a fost primit în PNL cât acesta a fost la guvernare pentru a ajunge acum în Partidul Umanist din

România, partenerul minor al actualei guvernări. Stoica a recrutat, de asemenea, personaje controversate din alte partide, sau persoane cunoscute doar prin faptul că au schimbat trei partide doar pentru a se menține într-o funcție de secretar de stat. În mod ironic, așa a ajuns să piardă controlul asupra filialelor locale din partid.

Fig. 7. Alternative la actuala guvernare (După părerea dumneavoastră, există vreo forță în opoziția actuală care ar putea conduce țara în locul guvernului actual?)

	%
Da	24.2
Nu	51.4
NS/NR	24.3

Sursa: Barometrul de opinie SAR – CURS, iulie 2002

de încredere ridicată (dar și neîncrederea în el este ridicată), partidul are rezultate mult mai proaste. Nu numai că a scăzut de la 11% la 9% după aceste scandaluri, dar foarte puțini dintre cei chestionați îl văd ca pe o alternativă viabilă la actualul guvern. Numai 24% găsesc o alternativă la guvernarea PSD în actuala ofertă politică, iar dintre aceștia 37% ar prefera ca PRM să conducă țara, doar 17% ar opta pentru PD și numai 11% pentru PNL.

Aceste procente arată că opoziția tot nu și-a revenit. O alianță între PNL și PD le-ar aduce un plus de încredere de 7%. Un partid nou este așteptat de doar 4% dintre români.

La întrebarea separată legată de posibila alianță între PNL și PD, entuziasmul este destul de scăzut. Cei mai mulți cred că această alianță nu ar schimba nimic sau nu au nici o părere. Stoica a primit mulți democrați în ultimul an, ca și pe o parte dintre cei care au plecat din PNȚCD. Unii dintre aceștia se numărau printre pușinii miniștri eficienți din fosta coaliție, cum ar fi Vlad Roșca, ministrul care a realizat descentralizarea fiscală, sau Victor Babiuc, fost ministru al Apărării. În ciuda acestei

Dacă Stolojan se bucură de o notorietate foarte mare și de o cotă

Fig. 7'. Alternative la actuala guvernare (La cine vă gândiți când spuneți acest lucru?)

	%
PD	17.4
PRM	36.9
PNL	11.6
PD și PNL reunite	7.1
PNL și PNȚCD	4.3
Alianța Civică	0.3
Întreaga opoziție reunită	7.6
Un partid nou	4.1
Altceva	6.2

*pentru cei care au răspuns „Da” la întrebarea din Fig. 7.

strategii, PNL nu a reușit să producă programe noi sau să promoveze noi figuri în prim plan. Publicul pare a aștepta din partea opoziției un alt stil de guvernare, mai degrabă decât o simplă alternativă politică la acest guvern. Aceasta se vede și din persistența unui mare număr de nehotărâți, atât pentru alegerile prezidențiale cât și pentru cele parlamentare, de fapt, aceștia reprezintă majoritatea în eșantioanele noastre.

Între timp, PRM a mai crescut cu 3%, iar președintele său și-a consolidat poziția secundă, în urma lui Năstase. Votanții actuali ai lui Vadim Tudor locuiesc mai ales în comune. Mediul rural și orașele mici au fost victimele unei masive inginerii sociale pe vremea comunismului, mai ales ale urbanizării forțate (un plan ambițios prevedea transformarea a 600 de comune în orașe până la sfârșitul secolului trecut). Rezultatul a fost crearea unei industrii neviabile, care s-a prăbușit după revoluție, și schimbarea brutală și ireversibilă a stilului de viață. 38% dintre votanții lui Vadim Tudor locuiesc în centre de comună și 26% în sate. Iată de ce, rezidența în mediul rural a devenit acum un determinant al votului pentru acest lider, pe lângă determinantii mai vechi ca vârsta mijlocie și avansată și sexul. Vadim Tudor are în continuare mai mult succes printre bărbați decât printre femei. Bătrânii votau în mod tradițional cu Ion Iliescu, dar încep să se reorienteze către liderul PRM. 37% dintre votanți nu sunt hotărâți în ce privește un candidat pentru Președinție, iar 46% nu au o preferință pentru un anumit partid (aceasta explică și scorul atât de mare al PSD). Nehotărâții sunt recrutați din diverse categorii, nu diferă în funcție de mediul de rezidență, vârstă sau educație.

Fig. 8. Șansele unei coaliții între liberali și democrați (Dumneavoastră credeți că este o idee bună problema unei alianțe pentru viitoarele alegeri între liberali și democrați?)

	%
Nu știu	24.7
Bună	16.2
Așa și așa	16.7
Rea	19.5
Oricum nu contează	22.8

Sursa: Barometrul de opinie S.A.R – CURS, iulie 2002

Fig. 9. Preferințele pentru prezidențiale în funcție de mărimea localității

Număr de locuitori	Năstase %	Tudor %	Stolojan %	Băsescu %
Oraș cu peste 200,000	33.7	13.1	16.0	15.4
100,000 – 200,000	23.0	18.9	17.6	16.2
30,000 – 100,000	30.6	16.1	27.4	12.9
Oraș cu mai puțin de 30,000	26.8	19.7	15.5	19.7
Centru de comună	35.9	34.7	8.2	12.4
Sate	39.5	24.3	9.2	19.1
Total	33.4	22.3	13.8	15.8

(Legendă: tabelul se citește pe rând, nu pe coloană. De exemplu: dintre locuitorii orașelor cu peste 200,000, 33,7% votează cu Năstase, 13,1% cu Vadim Tudor, 16% cu Stolojan etc. Diferențele până la 100% reprezintă voturile pentru alți candidați)

Dintr-o perspectivă generală, singurul câștigător din aceste ultime luni este Vadim Tudor și este îngrijorător că după retragerea lui Ion Iliescu, liderul extremist pare a atrage cele mai multe dintre voturile acestuia din mediul rural. Năstase conduce în toate cele șase categorii de rezidență pe care le-am analizat, dar Vadim Tudor este foarte aproape de el în centrele de comună. Acesta ar trebui să fie un motiv de îngrijorare pentru viitoarele alegeri, mai ales că și Partidul România Mare și-a consolidat poziția de număr doi pentru viitoarea dispută parlamentară. Iar dacă Guvernul va continua să asiste pasiv la propria erodare, motivele de îngrijorare ar trebui să fie și mai mari.